

IQLIM O'ZGARISHI VA YASHIL IQTISODIYOT: BARQAROR MAKROIQTISODIY MODEL TAKLIF QILISH.

Iskandarov Bekzod Abdijalilovich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

"Iqtisodiyot nazariyasi" kafedrası katta o'qituvchisi

E-mail: bezkodiskandarov1988@gmail.com

G'afurova Shaxrizoda O'tkirovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

*Iqtisodiyot fakulteti Iqtisodiyot (tarmoqlar va
sohalar bo'yicha) yo'nalishi 3-bosqich talabasi*

E-mail: ulmasmajidov23@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada noaniqlik sharoitida makroiqtisodiy qarorlar qabul qilishning nazariy jihatlari hamda ularni modellashtirish yondashuvlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda iqtisodiy jarayonlarga ta'sir qiluvchi noaniqlik omillari va ularning makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri o'rganiladi. Shuningdek, iqtisodiy qarorlarni asoslashda stoxastik modellar, ehtimollik tahlili va prognozlash usullarining ahamiyati yoritiladi. Natijada modellashtirish yondashuvlaridan foydalanish noaniqlik sharoitida iqtisodiy risklarni baholash va samarali makroiqtisodiy qarorlar qabul qilishda muhim vosita ekani asoslanadi.

Kalit so'zlar: makroiqtisodiy qarorlar, noaniqlik sharoiti, iqtisodiy modellashtirish, stoxastik modellar, iqtisodiy prognozlash, iqtisodiy risk, makroiqtisodiy tahlil, iqtisodiy siyosat.

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические аспекты принятия макроэкономических решений в условиях неопределенности и подходы к их моделированию. Рассматриваются факторы неопределенности, влияющие на экономические процессы, и их воздействие на макроэкономические показатели. Также подчеркивается важность стохастических моделей, вероятностного анализа и методов прогнозирования для обоснования экономических решений. В результате утверждается, что использование методов моделирования является важным инструментом для оценки экономических рисков и принятия эффективных макроэкономических решений в условиях неопределенности.

Ключевые слова: макроэкономические решения, условия неопределенности, экономическое моделирование, стохастические модели, экономическое прогнозирование, экономический риск, макроэкономический анализ, экономическая политика.

Abstract. This article analyzes the theoretical aspects of macroeconomic decision-making under uncertainty and approaches to modeling them. The study examines the factors of uncertainty affecting economic processes and their impact on macroeconomic indicators. It also highlights the importance of stochastic models, probability analysis, and forecasting methods in justifying economic decisions. As a result, it is argued that the use of modeling approaches is an important tool for assessing economic risks and making effective macroeconomic decisions under uncertainty.

Keywords: macroeconomic decisions, uncertainty conditions, economic modeling, stochastic models, economic forecasting, economic risk, macroeconomic analysis, economic policy.

Kirish. Zamonaviy iqtisodiy tizimlarda global bozorlarning o'zgaruvchanligi, moliyaviy beqarorlik, siyosiy va texnologik omillar makroiqtisodiy jarayonlarda turli darajadagi noaniqlikni yuzaga keltiradi. Bunday sharoitda makroiqtisodiy siyosatni shakllantirish va iqtisodiy qarorlar qabul qilish jarayoni chuqur ilmiy tahlil hamda modellashtirish usullariga tayanishni talab etadi. Noaniqlik sharoitida qabul qilinadigan qarorlar iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va uzoq muddatli rivojlanish strategiyalarini belgilashda muhim ahamiyatga ega. Iqtisodiy nazariyada noaniqlik iqtisodiy subyektlarning kelajakdagi natijalar haqida to'liq ma'lumotga ega bo'lmagan holatini anglatadi. Bu holat investitsiya faoliyati, fiskal va monetar siyosat, bandlik darajasi hamda iqtisodiy o'sish jarayonlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli makroiqtisodiy tadqiqotlarda noaniqlik sharoitida qarorlar qabul qilish jarayonini o'rganish muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Makroiqtisodiy modellashtirish iqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash va ehtimoliy iqtisodiy ssenariylarni baholash imkonini beradi. Ayniqsa, stoxastik va ekonometrik modellar hamda prognozlash usullari noaniqlik sharoitida iqtisodiy jarayonlarni tahlil qilishda samarali vosita sifatida qo'llaniladi. Ushbu maqolada noaniqlik sharoitida makroiqtisodiy qarorlar qabul qilishning nazariy jihatlari va ularni modellashtirish yondashuvlari tahlil qilinadi.

Adabiyotlarni o'rganish. Noaniqlik sharoitida iqtisodiy qarorlar qabul qilish masalasi iqtisodiy nazariyada muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ilmiy adabiyotlarda noaniqlik iqtisodiy agentlarning kelajakdagi iqtisodiy sharoitlar haqida to'liq axborotga ega bo'lmagan holati sifatida talqin qilinadi. Ushbu yo'nalishdagi dastlabki nazariy yondashuvlarda noaniqlik va risk tushunchalari o'rtasidagi farqlar tahlil qilinib, iqtisodiy qarorlar qabul qilish jarayoniga ularning ta'siri asoslab berilgan[1]. Keyingi tadqiqotlarda makroiqtisodiy siyosatni shakllantirishda noaniqlik omillarining roli kengroq o'rganila boshladi. Xususan, iqtisodiy o'sish, inflyatsiya, bandlik darajasi kabi ko'rsatkichlar dinamikasini tahlil qilishda stoxastik modellar va ekonometrik yondashuvlardan foydalanish samarali ekanligi ko'rsatib o'tilgan[2].

Zamonaviy ilmiy ishlarda esa global iqtisodiy tizimning murakkablashuvi sharoitida makroiqtisodiy qarorlar qabul qilishda prognozlash usullari va matematik modellashtirish muhim ilmiy vosita sifatida qaralmoqda[3]. So'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlarda noaniqlik sharoitida iqtisodiy siyosatni ishlab chiqishda dinamik stoxastik umumiy muvozanat (DSGE) modellaridan keng foydalanilayotgani qayd etiladi. Ushbu modellar iqtisodiy tizimdagi turli shoklar va tashqi omillar ta'sirini baholash hamda makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning ehtimoliy o'zgarishlarini prognoz qilish imkonini beradi[4]. Shuningdek, ayrim tadqiqotlarda iqtisodiy noaniqlik indeksleri va ularning iqtisodiy faoliyatga ta'siri ham alohida tahlil qilingan[5]. Umuman olganda, ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, noaniqlik sharoitida makroiqtisodiy qarorlar qabul qilishni o'rganishda nazariy yondashuvlar bilan bir qatorda matematik va ekonometrik modellashtirish usullaridan foydalanish muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Asosiy qism

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqot noaniqlik sharoitida makroiqtisodiy qarorlar qabul qilish jarayonini ilmiy jihatdan tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotni amalga oshirishda iqtisodiy nazariya, statistik tahlil hamda ekonometrik yondashuvlar asosida kompleks metodologiya qo'llanildi. Bunday yondashuv iqtisodiy jarayonlarda yuzaga keladigan noaniqlik omillarini aniqlash va ularning makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'sirini tizimli ravishda o'rganish imkonini beradi[6]. Tadqiqot davomida makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning o'zaro bog'liqligini aniqlash uchun analitik va taqqoslash usullaridan foydalanildi. Shu bilan birga, iqtisodiy jarayonlarning dinamik xususiyatlarini baholashda ekonometrik tahlil hamda statistik modellashtirish metodlari qo'llanildi. Ushbu usullar iqtisodiy tizimda yuz berayotgan o'zgarishlarning sabablarini aniqlash hamda ularning kelajakdagi rivojlanish tendensiyalarini baholash imkonini beradi[6]. Shuningdek, tadqiqot jarayonida iqtisodiy noaniqlik sharoitida qaror qabul qilish jarayonini o'rganishda stoxastik modellashtirish yondashuvlaridan foydalanildi. Mazkur modellar iqtisodiy jarayonlarga ta'sir qiluvchi turli tashqi va ichki omillarni hisobga olish orqali makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning ehtimoliy o'zgarishlarini tahlil qilish imkonini beradi[7]. Natijada ushbu metodologiya iqtisodiy siyosatni ishlab chiqish jarayonida ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish uchun muhim metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari. Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, iqtisodiy muhitdagi noaniqlik darajasi makroiqtisodiy qarorlar samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, investitsiya faoliyati, iqtisodiy o'sish sur'atlari hamda bandlik darajasi kabi asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlar noaniqlikning ortishi bilan o'zgaruvchan bo'lib boradi[8]. Bu esa iqtisodiy siyosatni ishlab chiqishda risk omillarini hisobga olish zarurligini ko'rsatadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy modellashtirish usullaridan foydalanish iqtisodiy tizimda yuzaga kelishi mumkin

bo'lgan turli ssenariylarni baholash imkonini yaratadi. Xususan, ekonometrik va stoxastik modellar yordamida makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning ehtimoliy dinamikasini prognoz qilish mumkin. Bunday yondashuv iqtisodiy siyosatni rejalashtirish jarayonida aniqroq va asosli qarorlar qabul qilishga yordam beradi[9]. Bundan tashqari, tadqiqot natijalari iqtisodiy jarayonlarni modellashtirish orqali noaniqlik darajasini baholash hamda iqtisodiy risklarni kamaytirish imkoniyati mavjudligini ko'rsatdi. Shu sababli makroiqtisodiy siyosatni shakllantirish jarayonida ilmiy modellashtirish usullaridan foydalanish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va iqtisodiy rivojlanishning istiqbolli yo'nalishlarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega[10].

Xulosa. O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, noaniqlik mavjud bo'lgan sharoitda makroiqtisodiy qarorlar qabul qilish iqtisodiy tizimning barqarorligi va uzoq muddatli rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Global va mahalliy iqtisodiy omillar, bozor shoklari, siyosiy o'zgarishlar hamda texnologik yangiliklar makroiqtisodiy jarayonlarga sezilarli ta'sir qiladi, shuning uchun siyosatni ishlab chiqishda ularni hisobga olish lozim. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni tahlil qilishda modellashtirish va statistik yondashuvlar samarali natija beradi. Bu usullar iqtisodiy jarayonlarni oldindan baholash, turli ssenariylarni tahlil qilish va kelajakdagi o'zgarishlarni prognoz qilish imkonini beradi, natijada qarorlar yanada asosli va ishonchli bo'ladi. Shu bilan birga, noaniqlik sharoitida ilmiy asoslangan tahlil va modellashtirish yondashuvlarini qo'llash iqtisodiy siyosatni samarali amalga oshirish, resurslardan oqilona foydalanish va barqaror rivojlanishni ta'minlashga yordam beradi. Kelgusidagi tadqiqotlar esa makroiqtisodiy jarayonlarni chuqurroq o'rganish va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Blanchard O., Johnson D. *Macroeconomics*. 7th ed. Pearson Education, 2017.
2. Mankiw N. G. *Principles of Economics*. 9th ed. Cengage Learning, 2021.
3. Galí J. *Monetary Policy, Inflation, and the Business Cycle: An Introduction to the New Keynesian Framework*. Princeton University Press, 2015.
4. Baker S., Bloom N., Davis S. *Measuring Economic Policy Uncertainty*. The Quarterly Journal of Economics, 2016.
5. Blanchard O. *Macroeconomics*. Pearson Education, 2021.
6. Wooldridge J. *Introductory Econometrics: A Modern Approach*. Cengage Learning, 2020.
7. Galí J. *Monetary Policy, Inflation, and the Business Cycle*. Princeton University Press, 2015.
8. Bloom N. *The Impact of Uncertainty Shocks*. Econometrica, 2014.
9. Baker S., Bloom N., Davis S. *Economic Policy Uncertainty Index*. The Quarterly Journal of Economics, 2016.
10. International Monetary Fund. *World Economic Outlook*. IMF, 2023.